

Кен Уилбър

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ВСИЧКО

София, 2021

Преводът е направен по изданието:

KEN WILBER

A BRIEF HISTORY OF EVERYTHING

Shambhala Publications, Inc.

Copyright © 1996, 2000 by Ken Wilber

Afterword © 2017 by Lana Wachowski and Ken Wilber

All rights reserved.

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното писмено съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Людмила Андреева, превод, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0792-7 (мека подвързия)

ISBN 978-619-01-0793-4 (твърда подвързия)

КЕН УИЛБЪР

КРАТКА
ИСТОРИЯ
НА ВСИЧКО

Превод от английски език

Люмила Андреева

Съдържание

Предговор (Тони Шуарц)	9
Предговор към второто издание	13
Бележка към читателя	17
Въведение.....	21
Обхватът на тези дискусии	31

ПЪРВА ЧАСТ

Духът в действие

1	Моделът, който свързва.....	37
	Космосът	39
	Двайсет принципа: моделите, които свързват.....	40
	Принцип на действието и общността	42
	Трансцендентност и разпадане.....	43
	Четири движещи сили на всички холони	45
	Творческа поява.....	46
	Холархия.....	49
	Начинът за всеобхващането	52
2	Тайният импулс	54
	По-висшето и по-нисшето	54
	Дълбочина и обхват	56
	Космическо съзнание.....	61
	Спектърът на съзнанието	64
3	Твърде човешко	69
	Епохата на събирането на храна	70
	Епохата на градинарството.....	73
	Аграрната епоха	76
	Промислена епоха	80
4	Великата постмодерна революция	84
	Постмодерният вододел.....	85
	Двете пътеки в постмодерността	88
	На гребена на утре	92
	Трансцендентност и репресия.....	94

5	Четирите ъгъла на Космоса	97
	Четирите квадранта	99
	Преднамерено и поведенческо	103
	Културно и социално	105
	Пример	109
	Формата на нещата, които предстоят	111
6	Двете ръце на Бога	113
	Психика и мозък	114
	Пътеките на Лявата и на Дясната ръка	116
	Монологичният поглед: ключът към пътеките на Дясната ръка	117
	Интерпретацията: ключът към Лявата пътека	119
	Какво означава този сън?	121
	Социална наука срещу културно разбиране	125
	Херменевтика	127
	Цялата интерпретация е ограничена от контекста	129
	Нечовешка интерпретация	130
	Духовна интерпретация	132
7	Настроени към Космоса	137
	Пропозиционална истина	138
	Истинност	139
	Правилност	145
	Функционално съответствие	147
	Заклучение: четирите аспекта на Духа	152
8	Доброто, истината и красотата	154
	Големите три	154
	Добрите новини: диференциация на Големите три	158
	Лошите новини: дисоциацията на Големите три	160
	Задачата на постмодерността: интегриране на Големите три	165
	Духовните Големи три	167

ВТОРА ЧАСТ

Следващите етапи на Духа в действие

9	Еволюцията на съзнанието	173
	По-висши етапи на развитието	174
	Стълба, катерач, изглед	176
	Основни структури: стълбата	177
	Азът: катерачът	179
	Опорна точка	180
	Нови светове се появяват: променящи се гледки	182
	Патология	186
	Етапи на духовното разгръщане	187
	Религията на двуизмерния свят	190
	Фройд и Буда	192

10	По пътя към глобалното: първа част	195
	Първичната матрица	196
	Травмата от раждането	198
	Фалшивият Аз	199
	Опорна точка 1: излюпването на физическия Аз	200
	Опорна точка 2: раждането на емоционалния Аз	202
	Опорна точка 3: раждането на концептуалния Аз	207
	Всяка невроза е екологична криза	208
	Ранни светогледи: архаичен, магически, митичен	212
	Опорна точка 4: раждането на ролевия Аз	214
	Пренасочване на парадигмата	215
	Сатанинско зловредие и неидентифицирани летящи обекти	217
11	По пътя към глобалното: втора част	221
	Еволюция срещу егоцентризъм	221
	Опорна точка 4 (продължение): социалните сценарии на живота	223
	Опорна точка 5: светоцентричното, или зрялото его	227
	Разнообразие и мултикултурализъм	230
	Опорна точка 6: интегрирането на тялото и разума на Кентавърра	233
	Аперспективна лудост	235
	На ръба на трансперсоналното	236
12	Царствата на свръхсъзнанието: първа част	240
	Там, където разумът отсъства	241
	Трансперсоналните етапи	242
	Опорна точка 7: психичното	245
	Крайна екология и екофеминизъм	248
	Анаграмата и основният скелет	252
	Опорна точка 8: проникателното	255
	Юнг и архетиповете	258
13	Царствата на свръхсъзнанието: втора част	264
	Опорна точка 9: каузалното	265
	Недуалистичното	272
	Непосредствеността на чистото присъствие	279
	Просвещение	282

ТРЕТА ЧАСТ

Двуизмерният свят

14	Възхождение и низхождение	291
	Кратко обобщение	291
	Великата холархия	295
	Този срещу другия свят	298
	Мъдрост и състрадание	302
	Бог и богиня	303
	Два различни бога	305
	Низходящата решетка	307

15	Крахът на Космоса	309
	Достойнството на модерността	310
	Катастрофата на модерността	314
	Инструментална рационалност: светът на различните „то“	315
	Фундаментална парадигма на Просвещението	319
	Няма дух и разум, има само природа.....	321
	Гласът на индустриалната решетка	327
16	Егото и Екото	333
	Его срещу Еко.....	334
	Близнаците на двуизмерния свят	334
	Истината на Егото	336
	Проблемът на Егото.....	338
	Егото и потискането.....	340
	Повторното омагьосване на света	341
	Назад към природата.....	342
	Екото и регресията	343
	Загубеният рай.....	345
	Машината на времето.....	350
	Голямата битка на модерността: Фихте срещу Спиноза.....	352
17	Доминацията на низхождащите	354
	Еволюцията: Великата холархия се разгръща във времето	356
	Еволюцията: Дух в действие.....	358
	Проблясъците на недуалистичното	361
	Винаги вече.....	362
	Избледняването на представата	363
	Доминацията на Низхождащите	366
	Интернет	367
	Религията на Гея	369
18	Разопаковането на Бог	371
	Писането по стената.....	371
	Азът на супермена.....	373
	Чудесният Аз на Голямата мрежа на Гея.....	377
	Отвъд постмодерния разум.....	381
	Световната трансформация и културната пропаст	385
	Екологична етика.....	390
	Основната нравствена интуиция.....	397
	Довиждане на двуизмерния свят	398

Послепис. Интервю на Лана Уашовски с Кен Уилбър
относно „Кратка история“

403

Приложение. Двайсет фундаментални принципа.....

429

1

Модельт, който свързва

В: Следователно ще започнем историята със самия Голям взрив и след това ще проследим хода на еволюцията от материята през живота към разума. След това, с появата на разума, или човешкото съзнание, ще разгледаме петте или шестте основни епохи на самата човешка еволюция. И всичко това е поставено в контекста на духовността: какво означава тя, различните форми, приемани от нея в исторически план, и тези, които може да приеме утре. Така ли е?

КУ: Да, един вид кратка история на всичко. Звучи съвсем грандиозно, но се основава на наречените от мен „ориентирани генерализации“, които в голяма степен опростяват цялата история.

В: И какво точно е „ориентираща генерализация“?

КУ: Ако погледнем различните области на човешко познание – от физиката през биологията до психологията, социологията, теологията и религията, – се появява една определена, широка, обща тема, по която в действителност има твърде малко спорове.

Например в сферата на нравственото развитие не всеки е съгласен с подробностите за моралните етапи на Лоурънс Колбърг¹, нито пък с детайлите на преработката на схемата

¹ Колбърг е известен с изследванията си върху моралното развитие. Според него децата прогресират през три нива на нравствено развитие: (1) предконвенционално, на което нравствеността по същество е основана по-скоро на външни, отколкото на вътрешни стандарти; (2) конвенционално, на което тя произтича от изпълнението на правилни роли; и

на Колбърг от Каръл Гилигън. Съществува обаче повсеместно и пълно съгласие, че човешкото нравствено развитие преминава поне през *три общи етапа*.

Човешкото същество в момента на раждането си не е социализирано от никакъв вид нравствена система – то е „предконвенционално“. След това то усвоява обща нравствена схема, представяща основните ценности на обществото, в което човек е отглеждан – той става „конвенционален“. А с това по-нататъшно развитие индивидът може да започне да рефлектира върху собственото си общество и по този начин да спечели известна скромна дистанция от него, способност да го критикува или да го реформира – човекът до някаква степен е „постконвенционален“.

Така, макар че действителните детайли и точното значение на тази развиваща се последователност все още горещо се дебатираат, всеки до голяма степен е съгласен, че нещо като тези три общи етапа наистина се случва и това случване е универсално. Те са *ориентиращи генерализации*: те ни показват с голяма степен на съответствие кои са съществените елементи, дори и да не можем да откروим несъществените.

Тезата ми е, че ако вземем тези видове до голяма степен консенсусни ориентиращи генерализации от различните клонове на познанието – от физиката през биологията до психологията и теологията – и ако ги смесим, ще достигнем до някои изумителни и често фундаментални заключения, които, колкото и да са изключителни, въплъщават единствено познанието, по което е постигнато съгласие. Зърната познание вече са приети: необходимо е само да ги навържем заедно в огърлица.

В: И така в тези дискусии ще създадем нещо като огърлица?

КУ: Да, в известен смисъл. Работейки с широки, ориентиращи генерализации, можем да предложим обща ориентираща карта на мястото на мъжа и жената по отношение на Вселената, Живота и Духа. Всеки от нас може да попълва детайлите на тази карта както му харесва, но нейните ши-

(3) постконвенционално, на което нравствеността е по същество морал на споделени стандарти, права и задължения.

роки очертания наистина имат ужасно много подкрепящи – прости, но здрави – доказателства, погбрани от ориентиращите генерализации от различни клонове на човешкото познание.

Космосът

В: Ще следваме хога на еволюцията така, както тя се разгръща в различните области: от материята през живота до разума. Вие наричате тези три основни области материя, или космос, живот, или биосфера, и разум, или ноосфера. И всичките три области заедно наричате „Космос“¹.

КУ: Да, пифагорейците въвеждат термина „Космос“, който ние обикновено превеждаме като *cosmos*. Оригинално значение на „Космос“ обаче е всемирен порядък или процес на всички области на съществуване: от материята през живота до Бога, а не просто *физическата* Вселена, която днес обикновено се обозначава с „космос“ (*cosmos*) и „Вселена“.

Затова искам да въведа този термин – Космос. И както посочвате вие, Космосът съдържа космоса (или природата), биоса (или биосферата), „псюхе“, или „нус“ (ноосферата) и теоса (теосферата, или областта на божественото).

Така например не бихме могли да спорим къде точно материята става живот (или космосът става биос), но както посочва Франциско Варела, аутопоеизисът (или себеповторението) се появява само в живите системи. Той не се открива никъде в космоса, а само в биоса. Той е основно и фундаментално *появяващо се* – нещо изумително ново – и аз проследявам няколко от тези типове фундаментални трансформации, или появяващи се в хога на еволюцията в Космоса.

В: Следователно в тези обсъждания ние не се интересуваме само от космоса, а от Космоса?

КУ: Да. Много космологии имат материалистически уклон и прегразсъдъци: по някакъв начин за физическия космос се до-

¹ Авторът разграничава материалната вещна общност (космос) от съвкупното понятие „Космос“ чрез правописа: първото изписва *cosmos*, а второто – *Kosmos*.

пуска, че е най-реалното измерение, а всичко друго се обяснява чрез позоваване на тази материална плоскост. Що за брутален подход е това! Той притиска целия Космос до стената на редукионизма и всички области освен физическата бавно кървят до смърт точно пред очите ни. Това ли е начинът, по който трябва да се отнасяме към Космоса?

Не, мисля, че това, което искаме да съградим, е Космология, а не космология.

Двайсет принципа: моделите, които свързват

В: Можем да започнем тази космология, като направим преглед на характеристиките на еволюцията в различните области. Вие сте изолирали *двайсет модела*, които, изглежда, са верни, където и да се осъществява еволюцията: от материята през живота до разума.

КУ: Да, точно така.

В: Нека дадем няколко примера за тези *двайсет принципа*, за да покажем какво се включва в тях. Принцип №1 гласи, че реалността е съставена от цяло/части, или „холони“. Реалността е съставена от холони?

КУ: Толкова ли е новаторско? Вече внася объркване? Не? Добре, Артур Кьостлер създаде термина „холон“, за да обозначи дагеност, която сама по себе си е *цяло* и същевременно е *част* от някакво друго цяло. И ако започнете да изследвате отблизо нещата и процесите, които действително съществуват, скоро ще стане очевидно, че те не са просто цялости, а са също и части на нещо друго. Те са цяло/части, или холони.

Например целият атом е част от цялата молекула, цялата молекула е част от цялата клетка, а цялата клетка е част от целия организъм и т.н. Всяка от тези дагености не е нито цяло, нито част, а цяло/част, т.е. холон.

И тезата е, че всичко по принцип е холон от един или друг вид. От две хиляди години съществува философска препирня между атомистите и холистите: кое в крайна сметка е реално: цялото или частта? Отговорът е „нито едното, нито другото“. Или и двете, ако така предпочитате. Има само

цяло/части във всички посоки: по целия път нагоре и по целия път надолу.

Има една стара история за някакъв крал, който отива при Мъдреця и пита как става така, че Земята не пада. Мъдрецът отговаря: „Земята лежи върху един лъв.“ „Е, върху какво тогава лежи лъвът?“ „Лъвът лежи върху слон.“ „И върху какво лежи слонът?“ „Слонът лежи върху костенурка.“ „Върху какво е...?“ „Можете да спрете точно тук, Ваше Височество. Оттук надолу са само костенурки.“

Костенурки по целия път надолу, холони по целия път надолу. Независимо колко галече отиваме, откриваме холони, лежащи върху холони, лежащи върху холони. Дори свръхмалките частици изчезват във виртуален облак от мехури в мехури, холони в холони, в *безкрайност* от вероятностни вълни. Холони по целия път надолу.

В: Казахте „и по целия път нагоре“. Никога не стигаме до някакво крайно Цяло.

КУ: Точно така. Няма цяло, което да не е едновременно с това част от някакво друго цяло – до безкрайност. Времето тече и гнешните цялости са утрешни части...

Дори „Цялото“ на Космоса е просто *част* от цялото на следващия момент – *до безкрайност*. На никакъв етап нямаме *цялото*, защото няма цяло, има само цяло/части завинаги.

Следователно първият принцип гласи, че реалността не е съставена нито от неща, нито от процеси, нито от цялости, нито от части, а от цяло/части, или холони – по целия път нагоре и по целия път надолу.

В: Значи реалността не е съставена от, да речем, малки частици.

КУ: Разбира се, че не. Да приемаме този подход означава да сме дълбоко редуccionистични, защото той ще привилегирова материалната, физическата вселена и след това всичко друго – от живота пред разума до духа – трябва да бъде *извлечено* от субатомните частици, а това никога, ама никога няма да проработи.

Забележете обаче, че субатомната частица сама по себе си е холон. Такава е и клетката. Такива са символът, образът, понятието. Това, което всички тези гагености са, преди да бъдат каквото и да било друго, е холон. Следователно светът

не е съставен от атоми, символи, клетки или понятия. Той е изграден от холони.

Тъй като Космосът е съставен от холони, ако погледнем *какво е общото между всички холони*, ще започнем да виждаме какво е общото на еволюцията във всички различни области. Холони в космоса, живота, душевното, теоса – как те се разгръщат, общите модели, които демонстрират.

В: Кое е общото между всички холони? Така вие достигате до двайсетте принципа.

КУ: Точно така.

Принцип на действието и общността

В: Следователно принцип №1 гласи, че Космосът е съставен от холони. Принцип №2 е, че всички холони имат някои общи характеристики.

КУ: Да. Тъй като всеки холон е цяло/части, той има две „тенденции“, или бихме могли да кажем два „нагона“: той трябва да поддържа както своята *цялост*, така и своята *частичност*.

От една страна, той трябва да поддържа целостта си, собствената си идентичност, автономия, *готовността за действие*. Ако не успее да поддържа и да запази собствената си действеност, или идентичност, холонът просто престава да съществува. Следователно една от характеристиките на холона във всяка област е неговата активност, способността му да поддържа целостта си в лицето на натиск от средата, който иначе ще го заличи. Това е вярно за атомите, клетките, организмите, уеите.

Но холонът не е само цяло, което трябва да запази своята действеност, но и част от някаква друга система, някакво друго цяло. И така, освен поддържането на собствената автономия като *цяло* холонът едновременно с това трябва да съответства като *част* на нещо друго. Собственото му съществуване зависи от способността му да се нагажда към средата си и това е вярно за целия спектър, като се започне от атомите и молекулите и се свърши с животните и хората.

Следователно всеки холон има не само собствена активност като цяло, а трябва да съответства на *общността* като част от други цялости. Ако се провали в която и да е от тези задачи (в действеността или общността), той просто е изтритван. Престава да бъде.

Трансцендентност и разпадане

В: И това е част от принцип №2: всеки холон притежава едновременно принцип за действието и общността. Вие ги наричате „хоризонтални“ способности на холоните. А какво ще кажете за „вертикалните“ способности, които наричате „себетрансцендентност“ и „себеразпадане“?

КУ: Да. Ако не успее да поддържа своята действеност и общност, холонът напълно се разпада. Когато се разпадне, се декомпозира на подхолони: клетките се декомпозират на молекули, които се разграждат на атоми, които могат да бъдат „смачкани“ до безкрайност при много силно налягане. Очарователното по отношение на декомпозирането на холона е, че холоните са склонни да се стопяват в обратната посока на тази, по която са били изградени. И това разлагане е „себеразпадане“, или просто декомпозиране на подхолони, които също могат да се разложат на своите подхолони и т.н.

Да погледнем обаче обратния процес, който е наистина изключителен: процеса на изграждане, на поява на нови холони. На първо място, как се обединяват инертните молекули, за да формират живи клетки?

Вече абсолютно никой не вярва в стандартното, повърхностното, неodarвинисткото обяснение *чрез естествения подбор*. Очевидно еволюцията действа отчасти на принципа на Дарвин за естествения подбор, но този процес просто подбира онези трансформации, които *вече* са се появили чрез механизми, които абсолютно никой не разбира.

В: Например?

КУ: Да вземем стандартната идея, че крилете просто са еволюирали от предните крака. Вероятно трябва стотици мутации, за да се създаде функционално крило от крак – половин крило не върши работа. Половин-крилото не става

нито за крак, нито за крило: не можете нито да тичате, нито да летите. То няма каквато и да е адаптивна ценност. С други думи, с половин крило вие ставате „вечеря“. Крилото ще работи само ако тези стотина мутации *са станали изведнъж* в едно животно и освен това *същите* тези мутации трябва да се осъществят *едновременно* в друго животно от другия пол, тези две животни трябва някак си да се намерят, да вечерят, да пийнат няколко питиета, да се съвкупят и да имат поколение с истински, функционални крила.

Говорим за слисване. Това е безкрайно, абсолютно, дълбоко слисване. То изобщо не може да бъде обяснено със случайните мутации. Огромното, огромното мнозинство от мутации така или иначе са смъртоносни: как ще получим сто нелетални мутации, които стават едновременно? Или пък – със същия успех – четири или пет? След като обаче тази невероятна трансформация е станала, естественият подбор наистина ще подбере по-добрите криле от по-нефункционалните, но вече самите криле? Никой не притежава ключ към загадката.

За момента всички просто са се съгласили да наричат това „квантова еволюция“, „еволюция с прекъсвания“ или „изникваща еволюция“: радикално нови, изникващи и невероятно сложни холони се появяват на бял свят с огромен скок – като квант – без *каквито и да било* доказателства за междинни форми. Дузини или стотици едновременно нелетални мутации трябва да станат в едно и също време, за да оцелеят – например крилото или очната ябълка.

Както и да е, решаваме, че тези изключителни трансформации стават – не може да се отрече фактът, че те го правят. Така много теоретици като Ерих Янтч просто наричат еволюцията „себереализация чрез себетрансцендентност“. Еволюцията е необуздан *себетрансцендиращ* процес: тя има абсолютно изумителната способност да отива отвъд мястото, на което е стигнала преди. Следователно еволюцията отчасти е процес на трансцендиране, който включва станалото преди и след това добавя невероятно нови компоненти. Нагонът да извеждаш себе си отвъд е врагден в самата структура на Космоса.

Четири движещи сили на всички холони

В: И това е четвъртият „нагон“ на всички холони. Значи имаме принцип на действието и общността, действащ „хоризонтално“ на всяко равнище, и след това „вертикално“ трябва да се придвижим на по-високо ниво, което е „себетрансцендентност“, а крачката към по-ниско равнище е „себеразпагане“.

КУ: Да, точно така. Тъй като са цяло/части, всички холони са подложени на различен „натиск“ в съществуването си. Натискът да бъдат цели, да бъдат част, натискът на долу: действеност, общност, трансцендентност, разпагане. И принцип №2 просто гласи, че всички холони имат тези четири движещи сили.

Това е пример за начина, по който двайсетте принципа започват да са. Останалата част от тях се занимават със ставащото, когато се разиграват тези различни сили. „Нагонът“ към себетрансцендентност създава живота от материята и разума от живота. А двайсетте принципа просто проследяват всички тези типове общи модели, откривани в еволюцията на холоните, където и да се появяват – материята в живот и после в разум, или дори още по-висши етапи. Може би дори духовни етапи, нали така?

В: Значи наистина има някакво единство в еволюцията?

КУ: Да, това е част от тезата. *Непрекъснатият* процес на себетрансцендентността създава *дисконтинуитет*, скокове, творчески скокове. Следователно в еволюцията има и *дисконтинуитет*: разумът не може да се редуцира до живота, а животът – до материята, но има и *континуитет*: общите модели, които еволюцията възприема във всички области. И в този смисъл, да, Космосът е обединен от един-единствен процес. Той е Вселена, т.е. една-песен¹.

¹ Непреводима игра на думи: на английски език думата „вселена“ е *universe – uni-verse*, или една песен.